

УДК 305:32

АНАЛІЗ ІНДЕКСУ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ЄС

Артем Вернигора

Науковий керівник: канд.ф.-м. наук, доцент Акбаш К.С.

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка

Анотація. В роботі досліджено методологію розрахунку Індексу гендерної рівності в країнах Європейського Союзу, його структуру і виміри (субіндекси). Проаналізовано динаміку складових показників індексу за 2013-2022 роки, в особливості субпоказник освіти та його складові. Оцінено рівень освіти в країнах ЄС та проаналізовано фактори впливу на субпоказник. Досліджено проблеми, які потребують рішення в сфері освіти у контексті гендерної рівності, досліджено особливості в цій сфері. Окреслені перспективи подолання гендерної нерівності у країнах Європейського Союзу.

Ключові слова: індекс гендерної рівності, субпоказник освіти, складові показників індексу гендерної рівності.

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Analysis of the index of gender equality in the EU

A.Vernyhora

Scientific supervisor: Candidate of Physics and Mathematics Sciences,

Docent Akbash K.S.

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University

Abstract. The paper examines the methodology for calculating the Gender Equality Index in the countries of the European Union, its structure and dimensions (sub-indices). The dynamics of the component indicators of the index for 2013-2022 were analyzed, especially the education sub-indicator and its components. The level of education in the EU countries was assessed and the factors affecting the sub-indicator were analyzed. The problems that need to be solved in the field of education in the context of gender equality have been studied, and the peculiarities in this field have been studied. Prospects for overcoming gender inequality in the countries of the European Union are outlined.

Keywords: gender equality index, education indicator, components of gender equality index indicators.

Постановка проблеми. Рівність між жінками та чоловіками є фундаментальною цінністю Європейського Союзу та життєво важливою для його економічного та соціального зростання. Незважаючи на 50 років політики та дій на європейському рівні, державам-членам ще не вдалося подолати гендерні розриви, тому є потреба в подальших зусиллях [5].

Удосконалення політики не може принести плодів без систематичного та послідовного вимірювання гендерних розривів на рівні ЄС та держав-членів. Процес розпочався, коли Європейська Комісія запропонувала запровадити інструмент оцінки гендерної рівності у 2006–2010 роках, а згодом включила його до Плану дій своєї Стратегії щодо рівності між жінками та чоловіками на 2010–2015 роки. Створенням інструменту оцінювання займався Європейський інститут гендерної рівності (European Institute for Gender Equality) з початку своєї діяльності, у червні 2010 року.

Індекс гендерної рівності базується на надійній статистичній методології. Незважаючи на дефіцит даних, до гендерних показників застосовуються суворі критерії, які вимагають, щоб змінні були доступними та порівнюваними в усіх державах-членах. Обчислення індексу гендерної рівності дозволило уникнути суб'єктивних рішень завдяки тому, як було обрано метод зважування та агрегування для індексу. Процес базувався на обчисленні понад 3000 альтернатив, щоб вибрати найкращий і найнадійніший індекс.

Аналіз досліджень і публікацій. Даній тематиці присвячена велика кількість публікацій, аналітичних звітів та європейських порталів. Крім науковців і аналітиків, які працюють над щорічним Звітом з індексу гендерної рівності, ми маємо багато Звітів інших міжнародних та Європейських організацій, які досліджують проблеми гендерної рівності (див., наприклад, [3,6]).

Мета статті: висвітлення і аналіз гендерної рівності в країнах ЄС з акцентом на сферу освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Щоб зрозуміти концепцію гендерної рівності в політиці ЄС, було проведено ретельний аналіз деяких ключових документів. Договори ЄС були першою основною посиланням як обов'язкова угода між державами-членами ЄС, доповнена сукупністю інших стратегічних документів ЄС, які сприяють дотриманню принципу гендерної рівності [4].

Індекс гендерної рівності складається з восьми блоків показників (робота, гроші, освіта, час, влада, здоров'я, насильство та пересічні відмінності), перші шість об'єднані в основний індекс і два додаткові індекси-супутники. Індокси-супутники концептуально пов'язані з гендерною рівністю, але не можуть бути включені до основного індексу, оскільки вони вимірюють ілюстративне явище – тобто явище, яке стосується лише обраної групи населення. Це відбувається під час розгляду питань, пов'язаних лише з жінками, як у випадку гендерного насильства щодо жінок, або під час вивчення гендерних розривів серед конкретних груп населення (людей з обмеженими можливостями; самотніх батьків або опікунів тощо) [3].

Перший блок показників – **робота**, стосується гендерних розривів у положенні жінок і чоловіків на європейському ринку праці. Це означає, що, відповідно до політики ЄС, він переважно розглядає оплачувану роботу. Це важливий показник, який слід розглянути, оскільки гендерні розриви в зайнятості пов'язують із уповільненням темпів економічного зростання через штучне скорочення кількості талантів на ринку праці.

Другий блок показників – **гроші**, досліджує розриви між фінансовими ресурсами та економічним становищем жінок і чоловіків. Це важлива сфера гендерної рівності, враховуючи, що жінки, як правило, знаходяться в несприятливому фінансовому становищі, наражаючи їх на більший ризик соціальної ізоляції.

Третій блок показників – **освіта**, вивчає розриви між жінками та чоловіками з точки зору освіти та професійної підготовки. Незважаючи на визнану важливість освіти для підвищення гендерної рівності, включаючи

боротьбу з гендерними стереотипами та сегрегацією на ринку праці, гендерні відмінності та нерівність зберігаються в освіті з точки зору предметних уподобань та успішності.

Четвертий блок показників – це **час**. Час стосується не лише дихотомії оплачуваної роботи та роботи з догляду, а й соціальної, особистої та громадянської діяльності. Це важлива сфера з погляду гендерної рівності, оскільки поділ діяльності на продуктивну та репродуктивну сфери разом із знеціненням останньої порівняно з першою складають основу гендерної нерівності.

П'ятий блок показників – **влада**, зосереджується на розриві між жінками та чоловіками на різних рівнях представництва в політичній, соціальній та економічній сферах та їхній частці владних позицій. На гендерну рівність впливає відсутність участі та доступу до прийняття рішень, у тому числі в політичній, соціальній та економічній сферах, що має згубні наслідки.

Шостий блок показників – **здоров'я**. Одне з головних питань гендеру та здоров'я пов'язане з необхідністю вийти за межі біологічного аспекту здоров'я та розглянути вплив гендеру на здоров'я жінок і чоловіків, де зберігаються значні прогалини. Відмінності між жінками та чоловіками пояснюються не лише біологічними відмінностями, а й поведінковими факторами. Однак біологічні відмінності між жінками та чоловіками незмінно означають наявність статевих особливостей, таких як репродуктивне здоров'я жінок, які, очевидно, не можна аналізувати порівняльним шляхом. Виникли суперечки щодо того, як вимірювати здоров'я та як переходити від кількісних показників до більш якісних, щоб врахувати ці аспекти.

Пересічні відмінності формують сьомий блок показників індексу гендерної рівності. Оскільки жінки та чоловіки не є однорідними групами, важливо враховувати інші характеристики, які можуть впливати на їхній досвід. Перехресна відмінність стосується впливу статі в поєднанні з цими іншими характеристиками та того, як гендер діє в різних групах. Показник пересічних відмінностей досліджує гендерні розриви між окремими групами жінок і

чоловіків, особливо для цих груп, які можуть бути більш-менш уразливими або маргіналізованими.

Восьмий і останній блок показників – **насильство**. Він відхиляється від підходу всіх областей, представлених досі, оскільки він не зосереджується на прогалинах, а на рівнях. Дійсно, мета полягає не в зменшенні розриву насильства між чоловіками та жінками, а в повному викоріненні насильства. Крім того, ця сфера ще більше відхиляється в тому, що вона не використовує гендерний підхід і натомість зосереджена на поглядах жінок. Таким чином, для цілей індексу гендерної рівності насильство прирівнюється до гендерно-зумовленого насильства щодо жінок, оскільки воно визнає, що насильство є проявом влади, пов'язаної з домінуванням деяких форм маскулінності, переважно над жінками. Він поєднує кілька форм насильства та аналізує їх з точки зору відносин влади та як щось, що є спільним для всіх жінок [1].

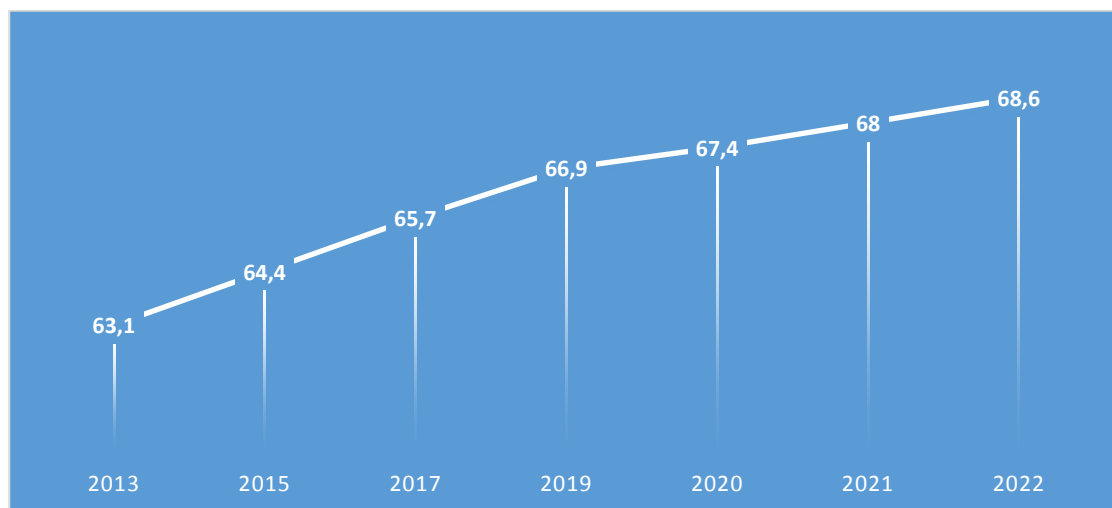

Рис. 1 Динаміка індексу гендерної рівності в ЄС

Аналіз динаміки індексу гендерної рівності за 2013–2022 рр. показує середнє покращення в ЄС і зменшення розбіжностей між державами-членами – чітка тенденція до зближення (рис. 1). Хоча ця загальна модель показує загальну картину прогресу протягом цього періоду, вона не охоплює різні національні події, наприклад, не всі держави-члени зареєстрували покращення [2].

Із загальним показником ЄС у 62,5 пункти сфера освіти майже не змінилася з 2019 року. Між 2010 і 2020 роками оцінка покращилася лише на 2,7

пункти, причому прогрес зумовлений показником досягнень і участі. Хоча оцінка останнього в 72,1 пункти зросла на 6,1 за той самий період, між 2019 і 2020 роками зміни не відбулися (рис. 3). З результатом 54,1 пункти та без жодного прогресу з 2010 року показник сегрегації значно відстає. Якщо найближчим часом не буде досягнуто значного прогресу, гендерна сегрегація в освіті залишатиметься перешкодою для рівності в ЄС.

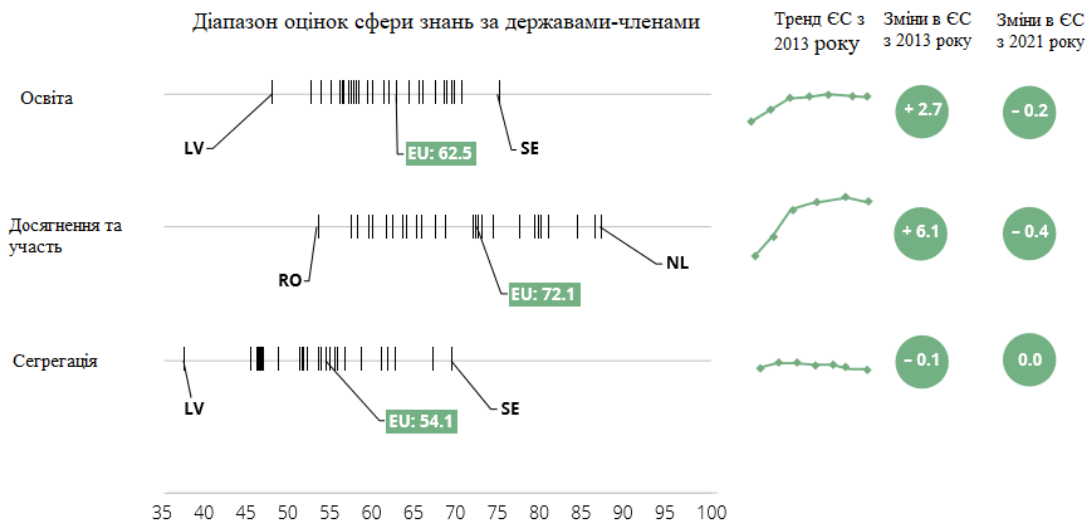

Рис. 2. Оцінки блоку показників освіти і його складових

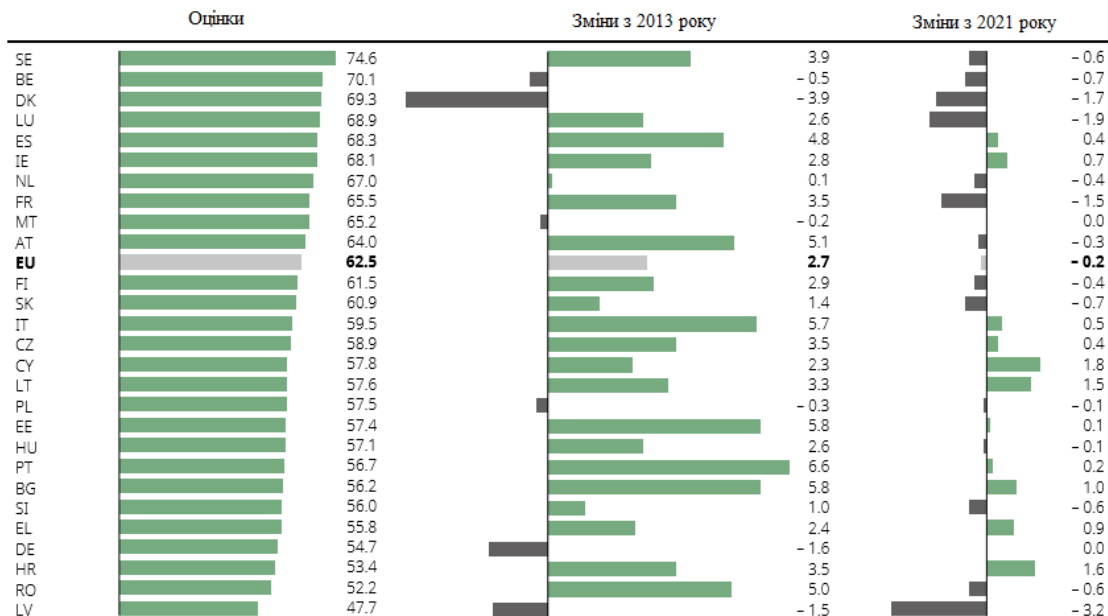

Рис. 3 Оцінки показника освіти і зміни з часом у країнах-членах ЄС

У 2020 році до шістки найкращих країн-членів у сфері освіти увійшли Швеція, Бельгія, Данія, Люксембург, Іспанія та Ірландія з результатами понад 68 пунктів. Оцінки для 21 країни-члена практично не змінилися, зі змінами в діапазоні від -1 до +1 пункти порівняно з 2019 роком. Три країни-члени втратили позиції: Латвія, Люксембург і Данія впали на 3,2, 1,9 і 1,7 пунктів відповідно. Лише три країни-члени спостерігали підвищення оцінки свого показнику більш ніж на 1 пункт: Кіпр (+1,8 пункти), Хорватія (+1,6 пунктів) і Литва (+1,5 пунктів). Проте більшість держав-членів просунулися більш ніж на 2 пункти в галузі знань з 2010 року. Найбільші довгострокові покращення спостерігаються в Португалії (+ 6,6 пунктів), Болгарії (+ 5,8 пунктів), Естонії (+ 5,8 пунктів) та Італії (+ 5,7 балів). Найбільші довгострокові невдачі спостерігаються в Данії (- 3,9 пунктів), Німеччині (- 1,6 пунктів) та Латвії (- 1,5 пунктів).

У 2020 році 27% жінок і 26% чоловіків у ЄС закінчили університет. Це відображає довгострокову тенденцію постійного зростання кількості жінок і чоловіків, які закінчили вищу освіту, при цьому загальний гендерний розрив змінюється на користь жінок. Жінок у віці 15–49 років більше, ніж чоловіків, здобули вищу освіту. Серед людей віком 50+ навпаки. Гендерні розриви особливо великі серед осіб віком 25–49 років і 65+, з різницею на 8 пунктів на користь жінок у першій групі та чоловіків у другій.

Серед жінок і чоловіків з інвалідністю лише 15% жінок і 18% чоловіків мають вищу освіту (рис.4). Жінки та чоловіки, які живуть у парах та з дітьми, мають набагато більше шансів отримати вищу освіту (43% та 36% відповідно), ніж жінки та чоловіки, які живуть у будь-якому іншому складі сім'ї, а також жінки та чоловіки серед загального населення.

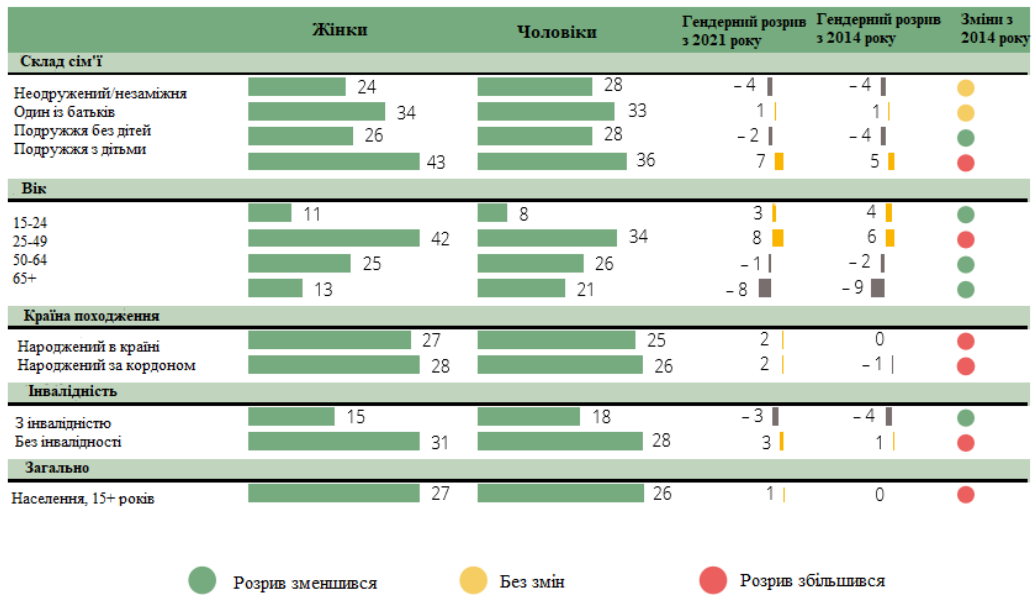

Рис. 4. Випускники вищої освіти за статтю, складом сім'ї, віком, країною народження та інвалідністю (%), 15+ років, ЄС, 2022 р.)

У результаті знову зосереджено увагу на необхідності динамічних політичних заходів для забезпечення більшого залучення до освіти та зміцнення інституційної стійкості в системі освіти, особливо в контексті національних планів стійкості та відновлення.

Вплив пандемії на працівників найсильніше відчули на собі працівники першої необхідності. Вчителі, 73% з яких жінки, змушені були адаптуватися до різкого переходу до дистанційного навчання, часто маючи дуже мало ресурсів або доступу до технологій. Вони зіткнулися з підвищеним тиском щодо запобігання та пом'якшення ризику вигорання та відсіву студентів, особливо серед тих, хто має соціально-економічне становище. Вчителі, які мають обов'язки по догляду, стикаються з величезною напругою, коли збалансовують інтенсивність дистанційного навчання з доглядом за власними дітьми поза школою. Дослідження в Італії показують, що серед професіоналів найбільше постраждало самопочуття вчителів. Вони мали найвищий рівень стресу та були найбільше незадоволені переходом на віддалену роботу [6].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Використання отриманих результатів на практиці дає можливість нагромадження необхідного обсягу інформації для розробки і прийняття рішень в області забезпечення гендерної рівності в країнах ЄС, в особливості в сфера освіти. Динаміка індексу гендерної рівності дає можливість встановити, що ЄС та його державам-членам ще належить пройти довгий шлях, перш ніж гендерна рівність стане реальністю для всіх. Прогрес у напрямку гендерної рівності є повільним і нерівномірним (+0,6 пункти з останнього видання). За останнє десятиліття індекс гендерної рівності в ЄС зріс лише на 5,5 пункти. Індекс гендерної рівності вперше з моменту створення фіксує зниження балів у сфері роботи та освіти.

Подяки. Стаття підготовлена в рамках проекту ERASMUS-JMO-2021-NEI-TCH-RSCH «Субнаціональна гендерна рівність: баланс цінностей ЄС та українських реалій», №101047451. Цей проект фінансується за підтримки Європейської Комісії. Ця публікація відображає лише погляди авторів, і Комісія не несе відповідальності за будь-яке використання інформації, що міститься в ній.

Список літератури

1. Analyzing Gender. Women and Men in Development. – Stockholm: SIDA, 2016. – P. 8
2. European Parliament Database, Equality in decision-making, 11.2014
URL: http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/gender-decision-making/database/politics/eu-parliament/index_en.htm
3. Gender Equality: Report. Special Eurobarometer 428 / Wave EB82.4 – TNS Opinion & Social. - European Commission, 2015 – 114 p. URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_428_en.pdf
4. Гендерний глосарій Європейського інституту із гендерної рівності.
URL: <https://eige.europa.eu/thesaurus/browse>
5. Основи теорії гендеру : навчальний посібник. – Київ : “К.І.С.”, 2004.

6. Рада Європи ухвалила Стратегію з гендерної рівності на 2018–2023 роки. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/radaevropy-pryjnyala-novu-stratehiyu-hendernoji-rivnosti-na-2018-2023-roky/>